

МУЗЕЙНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Кібко Г. В. (м. Запоріжжя)

Музейний натюрморт

Концептуальні засади музейних виставок та нові форми експозиційної роботи в умовах сучасного музейного простору

Вещь не стоит. И не движется. Это – бред.

Вещь есть пространство, вне коего вещи нет.

Й. Бродський «Натюрморт» (1971)

У листопаді минулого, 2016 року, Національним заповідником «Хортиця» було проведено семінар на тему «Сучасний музейний простір: проблеми, перспективи, інновації», гостями якого стали музейники Дніпропетровської та Запорізької областей, а головним доповідачем – відомий в Україні та за межами нашої держави, народний художник України, заслужений діяч мистецтв України Анатолій Гайдамака.

Анатолій Васильович є автором проектів експозицій Музею М. Островського в Шепетівці (1979), Музею історії запорозького козацтва (1983), Державного літературного музею в Одесі (1983), Національного музею «Меморіал жертв Голодомору» та багатьох інших. З великим задоволенням гості прослухали доповідь-екскурсію видатного митця музеями, чії експозиції були оформлені за його проектами, занурилися у спогади художника. Але й залишилась інтрига, бо неможливо передати словами думки та відчуття, у яких перебуває митець під час натхнення.

Образно-художній метод створення музейної експозиції, в якому реалізовані майже всі проекти А. Гайдамаки, є найбільш виразним. Виставки, які виконані в такий спосіб, будуються навколо образу, який є базою для формування експозиційного простору. Вони надають можливість відвідувачу зануритись у атмосферу сюжету, створюють ефект присутності та полегшують сприйняття інформації.

Так, Т. П. Поляков у монографії «Как делать музей?» (О методах проектирования музейной экспозиции) порівнює методи формування експозиційного середовища, та зауважує: «В отличие от иллюстративного образа (тематического или ансамблевого комплекса) экспозиционно-художественный образ содержит большее количество необходимой информации, так как в нем становится значимой каждая деталь, каждый поворот и наклон экспонатов, каждый штрих применяемых художественно-пластических средств. В этой системе действуют силы, под влиянием которых научно-историческая информация опредмечивается, укладывается в ту или иную сюжетную линию, переоформляется в зримые образы».

Сюжетно-драматургійний метод обрали фахівці при створенні декількох експозицій в Історико-культурному комплексі «Запорізька січ» Національного заповідника «Хортиця», це «Традиційні промисли запорожців», «Козак Мамай та Люлька», «Козацький табір» і «Часи козацькі – Січі Запорозькі».

Так, за допомогою образно-художнього методу, спеціально для гостей семінару, було вирішено створити невелику виставку, яка в подальшому трансформувалась в арт-проект «Still Life».

Автори та втілювачі арт-проекту «Still Life»
Ганна Кірко, Світлана Копилова,
Наталія Чергик

Загальний вигляд експозиції арт-проекту «Still Life»
в МУЗЕЇ МІСТА ЗА ПОРОГАМИ»
– філії НЗ «Хортиця» на бул. Центральний, 3
(Будинок взуття, 2-й поверх)

Ідея презентації експозиційного об'єкта (в фондівій колекції заповідника є експонати, які ще не були представлені широкому колу глядачів, тому вирішили саме їх задіяти у виставці як головних персонажів дійства) у незвичному форматі – форматі Музейного натюрморту, виникла у Світлани Копилової – завідуючої відділом науково-експозиційної роботи Національного заповідника «Хортиця» та її команди.

На погляд авторів арт-проекту «Still Life» саме цей алегоричний жанр у художньому мистецтві найбільш наочно дозволяє продемонструвати, як працює образно-художній метод з відвідувачем музейного простору, який мимоволі долучається до дійства, а повсякденні речі набувають метафоричного змісту і викликають потік асоціацій, де кожен у межах свого світогляду має можливість переосмислити побачене. Впевнено можна стверджувати, що ніхто не залишиться байдужим, а тому буде досягнута головна мета – збудити глядача, змусити замислюватись.

Особливої атмосфери під час презентації арт-проекту «Still Life» додав музичний супровід – в залах «МУЗЕЮ ЗА ПОРОГАМИ» (Філії Національного заповідника «Хортиця»), що розташований в центрі міста Запоріжжя на бульварі Центральному, 3) лунали безсмертні твори Йоганна Себастьяна Баха, виконані на акордеоні студентами Запорізького музичного училища ім. П. Майбороди за що висловлюємо їм щирі подяку.

Експозиція «**Натюрморту з музичними інструментами**» (автор ідеї – Наталія Чергик) вибудовується навколо образів Краси (люстерко) та Музики (музичні інструменти). В основу сюжету покладено романтична історія між співаком хору імператорських півчих Олексієм Розумовським, який своїм чудовим голосом та красою вразив цесарівну Єлизавету.

Для натюрморту обрано музичні інструменти з фондівій колекції НЗХ: «цитра», «бандури», «люстерко», книга «Посібник по церковному співу».

Тема Війна і Мир, покладено основу сюжету «**Натюрморту у стилі «Vanitas»**» (автор ідеї – Наталія Чергик), споконвічне протистояння добра та зла.

Образ війни – череп вбитої людини, який був знайдено археологічною експедицією «Хортиця – 1996» під час дослідження Скіфського городища V-III ст. до н. е. Автори знахідки припускають, що людина, ймовірно, загинула раптово, насильницькою смертю. Про це свідчить знайдений хребет, зламаний у чотирьох місцях та череп, що лежав обличчям вниз, а також іголландська люлька з клеймом Кримської війни (1853-1856).

Образ Миру втілюють книги, бокал і глек. Об'єднуючим елементом є виноградна лоза, яка сплітає два образи – Війни та Миру.

Для натюрморту обрано предмети фондівій колекції НЗХ: «череп», книги: «Псалтир», «Ірмологій нотний», курильні люльки, «бокал», «глек», «меч-Тесак».

«Натюрморт з музичними інструментами»

«Натюрморт у стилі «Vanitas»

«Натюрморт з книгами»

«Натюрморт «Розкішний сніданок»

«Натюрморт з книгами» (автор ідеї – Наталія Чергик) вибудовано навколо образу боротьби – боротьби з власними вадами. Цей образ склався у автора після знайомства з творчістю нідерландського поета Віллема Годсхалка ван Фоккенброха (Willem Godschalck van Fosquenbroch; 1640-1670). Ось уривок з одного з його віршів – «Роздуми у моїй кімнаті».

*Здесь, в отрешенной тишине,
Скрываюсь я от жизни шумной
С раздумьями наедине;
И мир, нелепый и безумный,
Отсюда ясно виден мне...
Я вижу: на столе, меж книг,
Забиты мною флейта, скрипка:
Ведь звук еще едва возник,
А уж в пространстве тает зыбко
И гаснет в следующий миг,
Гляжу без горечи и зла
На мир, когда-то столь любезный, —
И безразлична и светла
Мне память жизни бесполезной, —
А жизнь тем временем прошла...*

Для натюрморту обрано предмети фондової колекції НЗХ: «підставка для читання чи писання», книги: «Апостол», «Пролог», «Поучения Иоана Златоустого», «Служебник», «Краткое поучение о главнейшихспасительных догматах веры», «Триодь Пісна», «Стихи избранные из Священного писания», «чорнильниця».

Сценка «Веселе товариство», що була популярна в побутовому голландському живопису XVII ст., стала прообразом «Натюрморту «Розкішний сніданок» (автор ідеї – Світлана Копилова). Коштовний посуд та страви підкреслюють заможність співтрапезників. За легендою, ми бачимо стіл з ранку, після бенкетування веселої компанії: серветка зім'ята та кинута, тарілка майже падає зі столу, келихи порожні.

Головна дійова особа навколо якої складається тема «Натюрморту «Козацький» (автор ідеї – Світлана Копилова) – курінний кухар, що збирається готувати вечерю для своїх побратимів.

Саме цей образ за задумом автора, розкриває тему козацької культури харчування.

Для демонстрації обрано предмети, які пов'язані з історією запорозького козацтва, а саме Кам'янською Січчю: макітра, кахля, люлька.

Під час створення композицій для виставки автори надихалися творчістю італійських, нідерландських і німецьких живописців, таких як: Еваристо Баскеніс (Evaristo Baschenis; 1617-1677), Хармен Стенвік (Harmen Steenwyck; 1612-1655), Ян Давідса де Хем (Jan Davidsz de Heem; 1606-1683/1684), Себастьян Штоскопф (Sebastian Stoskopff; 1597-1657), Клара Петерс (Clara Peeters; 1594-1657), Віллем Клас Хеда (Willem Claesz Heda; 1594-1680) і Абрагам ван Беєрен (Abraham van Beijeren; 1620-1690). Саме їх твори слугували прототипами створених Музейних натюрмортів.

На думку автора експозиції, створені у сюжетно-драматургійний спосіб, незвичні, нетипові, вони «чіпляють» глядача і за допомогою емоційного впливу підштовхують до пізнання, добре запам'ятовуються та дарують духовну насолоду.

Джерела та література

1. Бурини С. Типология натюрморта в литературе (на материале XX ст.) / Сильвия Бурини. – [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/2364/1/10>
2. Лотман Ю.М. Натюрморт в перспективе семиотики [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://philologos.narod.ru/lotman/still-life.htm>
3. Данилова И. Е. Проблема жанров – [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://ivgi.org/sites/ivgi.org/files/chitk/v21>
4. Поляков Т. П. Как делать музей? (О методах проектирования музейной экспозиции). – М., 1997. – [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.future.museum.ru/lmp/books/archive/polyakovy>
5. Копилова С. В. Концептуальні засади виставки «StillLife» Звіт про річну роботу 2016. – НА НЗ «Хортиця». – Звіт.
6. Чергик Н. Ю. Концептуальні засади виставки «StillLife» Звіт про річну роботу 2016. – НА НЗ «Хортиця». – Звіт.

В статті використані фото Володимира Шеремета